

Ferhat ile Şirin Hikâyesinin Rene Girard'ın Arzu Üçgen Modeli Çerçevesinde Analizi

Analysis of the Story of Ferhat and Shirin within the Framework of Rene Girard's Desire Triangle Model

Merve Nur SEZGİN*

Öz

Ferhat ile Şirin hikâyesi, René Girard'ın arzu üçgeni teorisine mükemmel bir örnek teşkil eder. Hikâyede Ferhat, Şirin'e olan aşkını Kral'ın Şirin'e olan arzusundan öğrenir. Bu durum, Girard'ın teorisine göre "arzu üçgeni" oluşturur: Ferhat, Şirin'i doğrudan değil, Kral'ın Şirin'e olan arzusunu taklit ederek arzulamaktadır. Bu taklitçi arzu, Ferhat'ın Şirin'i kazanmak için kendini tüketen bir çabaya sürüklenmesine yol açar. Şirin ise, Kral'ın arzusunun farkında olarak, Ferhat'ın arzusunu tetikleyen bir nesne haline gelir. Ferhat, Şirin'i elde etmek için Kral'ın arzusuyla rekabet eder, ancak Girard'ın teorisine göre bu rekabet, Ferhat'ın Şirin'e olan arzusunu daha da güçlendirir. Şirin ise, Ferhat'ın aşkı karşısında bir ikilemde kalır: Ferhat'a olan sempatisine rağmen, onu sevmeye korkar çünkü onun arzusunun kaynağı Kral'ın arzusu olduğu için, Şirin'in arzusu Kral'ın arzusuyla örtüşür. Bu durum, Girard'ın teorisindeki "arzu üçgeni"nin trajik sonucunu ortaya koyar: Ferhat, Şirin'i elde edemeyerek ve kendini tüketerek ölür, Şirin ise derin bir üzüntüye kapılır. Hikâyede, arzu üçgeni, aşkın, özlemin ve ihtirasın trajik bir sonucunu gösteren bir araç olarak işlev görür.

Anahtar Kelimeler: Ferhat ile Şirin, Rene Girard Modeli, Üçgen Modeli

Abstract

The tale of Ferhat and Shirin is an excellent example of René Girard's triangle of desire theory. In the tale, Farhad learns about his love for Shirin from the King's desire for her. This situation forms a 'triangle of desire' according to Girard's theory: Farhad desires Shirin not directly but by imitating the King's desire for Shirin. This imitative desire leads Farhad into a self-consuming endeavour to win Shirin. Being aware of the King's desire, Shirin becomes an object that triggers Ferhat's desire. Farhad competes with the King's desire to win Shirin, but according to Girard's theory, this competition further strengthens Farhad's desire for Shirin. Shirin, on the other hand, remains in a dilemma in the face of Ferhat's love: Despite her sympathy for Ferhat, she is afraid to love him because the source of her desire is the King's desire, and Shirin's desire overlaps with the King's desire. This situation reveals the tragic outcome of the 'triangle of desire' in Girard's theory: Farhad dies by failing to win Shirin and exhausting himself, while Shirin is overcome with deep sorrow. In the tale, the triangle of desire functions as a tool to show a tragic outcome of love, longing and ambition.

Keywords: Ferhat and Shirin, Rene Girard Model, Triangle Model

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, mnt1989@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-2124-3821

Atıf/Citation: Sezgin, M.N. (2025). Ferhat ile Şirin Hikâyesinin Rene Girard'ın Arzu Üçgen Modeli Çerçevesinde Analizi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 1-12.

Geliş Tarihi	30.11.2024
Kabul Tarihi	03.04.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	intihal.net
Etik Bildirim	lisansustu@erdogan.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

1. Giriş

René Girard, edebiyat kuramcısı olarak başladığı akademik kariyerinin ilerleyen dönemlerinde antropoloji, kültürel çalışmalar ve dinler tarihi gibi disiplinlere yönelmiştir. Girard, “şiddet” ve “kutsal” arasındaki ilişkiyi düşüncelerinin merkezine yerleştirerek “mimetik teori”yi geliştirmiştir. Bu teorinin anahtarı, arzunun mimetik bir niteliğe sahip olduğudur; yani arzu, temelde taklide dayalı bir süreçtir.

Girard, bu düşüncesini ilk olarak edebi eserleri analiz ederken ortaya koymuş ve ilerleyen dönemde kültür ile dinin kökenine dair daha kapsamlı bir çerçeve sunmak amacıyla “*Şiddet ve Kutsal*” (1972) adlı eserinde detaylandırmıştır. Daha sonra gelen eleştiriler doğrultusunda yaptığı açıklamalara “*Dünyanın Kuruluşundan Beri Gizli Kalmış Sırlar*” (1978) kitabında yer vermiştir. Ayrıca, “*Günah Keçisi*” (1982) adlı eserinde bu teoriyi farklı bir perspektifle irdelemiştir.

Girard, düşüncelerinin bilimsel bir temele oturması için mitler, efsaneler ve kutsal metinleri kanıt olarak ele almanın yanı sıra, romanlar ve tiyatro metinlerini de benzer bir bakış açısıyla incelemiştir. O, şiddet ve kutsal ilişkisini ele alırken edebi eserleri birer epistemolojik kanıt olarak değerlendirmiş, bu sayede edebiyatın estetik ve etik değerinin ötesinde, bilgi üretme kapasitesine de vurgu yapma gereğini duymuştur (Fleming 2014, s. 2).

Girard, ilk eserlerinde Cervantes, Stendhal, Flaubert, Dostoyevski ve Proust gibi önemli roman yazarlarına odaklanmıştır. Ancak daha sonra, Shakespeare’in oyunlarını inceleme yönüne gitmiştir. Girard, Shakespeare’in eserlerinde “ender bulunan ve radikal bir sezgi” sergilediğini ifade etmiş ve bu bağlamda Shakespeare’in oyunlarını derinlemesine ele aldığı “*Theatre of Envy: William Shakespeare*” (1991) adlı kitabını kaleme almıştır. Bu çalışmada birçok oyunun yanı sıra, özellikle “Bir Yaz Gecesi Rüyası”, Girard’ın Shakespeare’in mimetik teorisinin mükemmel bir örneği olarak kapsamlı bir şekilde incelenmiştir (Girard 1991, s. 46). Girard, söz konusu oyuna yönelik teorik merakını dile getirerek, “Şiddetli ve kolektif mimesis hadiseleri hakkında, Bir Yaz Gecesi Rüyası’ndan daha belirleyici olanı yoktur herhalde” ifadesini kullanmıştır. Bu yaklaşım, Girard’ın mimetik teorisinin Shakespeare’in eserleriyle olan derin bağlantısını vurgulamaktadır (Girard 1991, s. 57).

Aşk, tarih boyunca edebiyat, felsefe ve psikolojinin en çok sorgulanan ve üzerinde yazılan temalarından biri olmuştur. Ancak, arzu ve aşkın dinamikleri üzerine yapılan teorik tartışmalar, bireylerin sadece duygusal bağılılıkları ile değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve bireysel arzu taklitleriyle şekillendiğini ortaya koymuştur. René Girard’ın arzu üçgeni teorisi, bu dinamikleri derinlemesine inceleyen bir yaklaşım sunmaktadır. Girard, arzu nesnesinin yalnızca bireysel değil, başka bir kişinin arzusu tarafından da şekillendirildiğini savunur. Bu bağlamda, arzu, sadece özlem duyulan bir nesne değil, aynı zamanda başkalarının arzularının izlediği bir yoldur.

Ferhat ile Şirin hikâyesi, bu teoriyi somut bir biçimde gözler önüne seren klasik bir örnektir. Ferhat’ın Şirin’e olan aşkı, aslında doğrudan bir arzu meselesi olmaktan ziyade, Kral’ın Şirin’e olan arzusunun bir yansımasıdır. Girard’ın arzu üçgeni teorisi, Ferhat’ın Şirin’e olan arzusunun Kral’ın arzusunun taklit etmesinin sonucunda nasıl bir ikilem yaratacağını ve bu ikilemin nasıl trajik bir sona yol açtığını açıklamada önemli bir araçtır. Ferhat’ın arzusunun nesnesi Şirin, hem Ferhat’ın hem de Kral’ın arzularının arasında sıkışıp kalır. Bu durum, bireysel arzuların birbirini nasıl pekiştirdiğini ve aynı zamanda bu arzuların yaratacağı tahribatı gösterir.

Hikâyede, Ferhat ve Kral arasındaki rekabet, arzu üçgeninin tipik bir örneğidir: Ferhat, doğrudan Şirin’i arzulamak yerine, Kral’ın onu arzuladığını fark eder ve bu durum, onun arzusunun şekillendirir. Şirin ise hem

Kral'ın hem de Ferhat'ın arzusunun nesnesi haline gelir, ancak bu arzuların karşısında bir ikilemde kalır. Bu durum, Girard'ın arzu üçgeni teorisinin trajik yönlerini ortaya koyar: Aşk, özlem ve hırs arasında sıkışan bireylerin hem psikolojik hem de toplumsal bağlamda nasıl tükendiklerini ve çatıştıklarını inceler.

Bu makalede, Ferhat ile Şirin hikâyesinin, Girard'ın arzu üçgeni teorisi bağlamında nasıl analiz edilebileceği tartışılacaktır. Öncelikle, Girard'ın arzu teorisinin temel ilkeleri ele alınacak; ardından, bu teorisinin Ferhat ve Şirin'in aşk hikâyesine nasıl yansıdığı ve hikâyedeki karakterlerin arzu ilişkilerinin nasıl trajik sonuçlar doğurduğu üzerine bir çözümleme yapılacaktır.

2. Ferhat ile Şirin Hikâyesinin Kökeni

"*Ferhat ile Şirin*" hikâyesi, aynı zamanda "*Hüsrev ü Şirin*" mesnevisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. "*Hüsrev ü Şirin*", Sasani hükümdarlarından Hüsrev Perviz'in yaşamına ve aşk serüvenlerine odaklanan bir eserdir. Tarihsel kaynaklar, Hüsrev'in zenginliği ve ihtişamı hakkında kapsamlı bilgiler sunarken, Şirin ile olan ilişkisi hakkında yalnızca sınırlı ve farklı nitelikte veriler mevcut olup, bu bilgiler genellikle tek bir cümleyle ifade edilmektedir. Bu durum, Hüsrev'in siyasi yaşamına dair sunulan bilgilerin zenginliği ile aşk hayatına dair bilgi eksikliği arasında bir çelişki oluşturur. (Timurtaş 1959, s. 65). Hikâyenin temelleri, yarı tarihî ve yarı dinî unsurlar içeren olaylarla 10. yüzyılda Firdevsî'nin "*Şehname*" adlı eserinde işlenmiştir. İki yüzyıl sonra İranlı şair Senâî, bu hikâye temasını edebi bir biçimde ele alarak bağımsız bir eser meydana getirmiştir. Azerbaycan Türk Edebiyatı'nın ünlü şairlerinden Genceli Nizâmî, bu hikâyeyi kaleme alarak onu ölümsüzleştirmiştir. Türk edebiyatında aynı hikâye, Ali Şir Nevaî tarafından Çağatay Türkçesi ile "*Ferhat u Şirin*" adıyla yeniden işlenmiştir. Türk edebiyatında Nizâmî'nin etkisiyle kaleme alınan ilk "*Hüsrev ü Şirin*" mesnevisi, Altınordu sahasında yetişen Kutb tarafından yazılmıştır ve bu eser Nizâmî'den tercüme edilmiştir. Daha sonra, söz konusu tema birçok İranlı ve Türk şairi tarafından tekrar ele alınmıştır. Bilhassa Nizâmî'den faydalanarak Türk edebiyatında bu hikâyeyi işleyen yirmi bir şair bulunmaktadır. Ali Şir Nevaî, olayları ve karakterlerin rollerini değiştirerek eseri "*Ferhat u Şirin*" adıyla yeni bir tarzda edebiyata kazandırmıştır. İncelememizin kaynaklarından biri, 16. yüzyılda Şâhî tarafından kaleme alınan "*Ferhâdnâme*"dir (Gökalp 2009, s. 496).

Ferhat ile Şirin, geçmişten günümüze birçok edebi tür ve biçimde işlenmiş, mesnevi, halk hikâyesi, tiyatro ve roman gibi çeşitli alanlarda yer bulmuştur. Bu efsanevi aşk, bir kültürel öge olarak zaman içinde farklı dönemlerde ve bağlamlarda nesilden nesile aktarılma imkânı bulmuştur. Çobanoğlu (2008, s. 22), halkbiliminin "*uluslararası disiplinler*" (interdisciplinary) ve "*kültürler arası*" (intercultural) çalışma sistematigi içerisinde yerellikten ulusallığa, oradan da evrenselliğe geçiş yaparak insanlığın ortak kültürel mirasına ve medeniyetine katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Ferhat ile Şirin'in motifleri, kültürel etkileşim ve paylaşımın önemli bir örneğini teşkil etmektedir. Aktulum (2013, s. 9), bir ulusun kültürel unsurlarını canlı tutmak için bu unsurların farklı dönemlerde sürekli olarak güncellenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. En etkili güncelleme yöntemini ise folklorik öğelerin başka yapıtlar içinde yeniden kullanılması ve bu bağlamda söylemlerarası/metinlerarası bir sürece dâhil olmaları olarak tanımlamaktadır. "*Ferhat ile Şirin*" mesnevisi de bu bağlamda zaman içerisinde çeşitli nazım şekillerine ve türlerine kaynaklık eden bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Çalışmamızda, mesneviyi alt metin olarak ele aldığımızda halk hikâyesi ve romanın, köklü bir yazınsal geleneğe referans verdiği gözlemlenmektedir. Mesneviyi halk hikâyesi, halk hikâyesini de roman için bir alt metin olarak kabul ettiğimizde, bu öykünme daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yazılış tarihleri arasında yüzyıllar fark bulunsa da eserlerdeki karakterler ve olaylar arasındaki benzerlikler, bu öykünmeyi net bir şekilde ifade etmektedir (Aktulum, 2013, s. 9).

Bu eserin, yazılı ve sözlü edebiyat temsilcileri tarafından ilgiyle karşılandığı ve Nevaî'ye ulaşana dek halk arasında çeşitli varyantlarının dolaştığı görülmektedir. 12. yüzyılda yaşamış olan Hoca Ahmet Yesevî'nin hikmetlerinde de yer alan bu hikâyenin, uzun yıllar boyunca sözlü aktarımlar aracılığıyla sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Nevaî, eserini kaleme alırken bu kültürel kaynakları incelemiş ve kendi döneminin yaşam tarzı ile idealleri doğrultusunda özgün bir eser oluşturmuştur (Afzalov 1950, s. 32).

Ferhat ile Şirin hikâyesi, üzerinde kapsamlı araştırmalar ve incelemeler yapılmış bir eserdir ve bu hikâyenin tarihî gerçekliği dikkate alındığında, kökeninin Arap ve Acem klasik edebiyatına dayandığı kabul edilmektedir. Türk edebiyatındaki klasik eserlerden halk hikâyelerine geçiş süreci göz önüne alındığında, Ferhat ile Şirin'in de Fars-İran edebi geleneği aracılığıyla önce Türk klasik edebiyatına ardından da halk edebiyatına intikal ettiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, hikâyenin edebi evrimi ve kültürel etkileşimleri, Türk edebiyatının gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır (Boratav 1984, s. 18).

Ferhat ile Şirin hikâyesi, yazılı kaynaklarda ilk olarak Firdevsî'nin "Şehnâme"sinde yer almaktadır. Ancak bu efsanevi anlatı, mesnevi nazım biçimiyle edebî bir üslupla ilk kez Nizamî tarafından kaleme alınmıştır. Nizamî'nin kullandığı aruz kalıplarını takiben, Hüsrev Dehlevî, Şair Vahşî ve Visal gibi diğer İranlı şairler de bu konu etrafında eserler kaleme almışlardır (Yılar 2014, s. 11).

Ferhat ile Şirin hikâyesinin en belirgin yazarı Ali Şir Nevaî olarak öne çıkmaktadır. Nevaî'nin kaleme aldığı Ferhad-ü Şîrîn adlı eser, önceki dönem edebi ürünlerine kıyasla yenilikçi unsurlar barındırması ve ana dilde eser yazmanın değerini vurgulaması bakımından önemli bir konuma sahiptir. Bu eser hem edebi hem de dil kaygılarını gözetmesi bakımından önemlidir. (Mallayev 1974, s. 251)

Bu eserlerde Ferhat ile Şirin'in akıbeti, hikâyenin sonunda farklı biçimlerde ele alınmıştır. Bazı versiyonlarda, Hüsrev'in kurnazlıklarına ve yalanlarına kanan Ferhat, intihar ederek hayatına son vermekte; bu trajik olayı gören Şirin de acıya dayanamayarak kendi canına kıymaktadır. Diğer yandan, bazı varyantlarda Ferhat ve Şirin, aşklarına kavuşarak mutlu bir yaşam sürmekte, düğün dernekleri kurarak hayatlarını birleştirmektedirler. Karakterlerin mevcut durumu da eserler arasında değişkenlik göstermektedir. Bazı metinlerde Ferhat, fakir bir çiftçinin oğlu olarak tasvir edilirken, diğerlerinde Çin hakanının oğlu ve şehzade olarak karşımıza çıkmaktadır. Şirin ise kimi eserlerde İran hükümdarı Hüsrev'in cariyesi olarak, kimi eserlerde ise İrmen melikesi olarak betimlenmektedir. Genel olarak, Ferhat baş karakter konumunda öne çıkarken, Şirin ve Hüsrev genellikle ikinci planda kalmakta; iletilmek istenen mesaj, Ferhat karakteri üzerinden aktarılmaktadır (Mallayev 1974, s. 260).

2.1. Arzu üçgen Modelinin Paradigması

Réne Girard, "*Romantik Yalan ve Romansal Hakikat*" adlı eserinde anlatı türlerini iki ana kategoriye ayırmaktadır. Bu bağlamda, "dolayımlayıcının varlığını hiçbir şekilde açığa vurmayan eserleri" tanımlamak için "*romantik*" terimini kullanırken; "*dolayımın varlığını belirgin bir şekilde ortaya koyan eserler*" için "*romansal*" terimini tercih etmektedir (Girard 2007, s. 34). Bu bağlamda, "*romantik yapıt, öznenin özerkliğini ve arzusunun kendiliğindenliğini yücelten yapıttır; romansal yapıt da bu yüceltimi kurcalayan ve deşen, aldanişın mekanizmalarını gösteren ve böylece arzusunun dolayımlanmış niteliğini açığa çıkaran yapıt*" (Girard 2007, s. 10) olarak ifade eder. "Özgül ve mikro yapısalcı" olan "imgesel düzenin arzu bağıntısı çerçevesindeki somutlanışını" ortaya çıkarmayı amaçlayan bu yöntemde "*mimesis*", "*şiddet*" ve "*kurban*" kavramları önemli bir yere sahiptir (Güngör 2018, s. 92)

Aristoteles, "*Poetika*" eserinde mimesisi üç boyutta tanımlar: "*taklit etmede kullanılan araç*", "*taklit edilen nesneler*" ve "*taklit tarzı*" (1987, s. 11). René Girard, mimesis anlayışında taklidi, varlıkların birbirine

yakınlaşmasını sağlayan bir ilke olarak tanımlar. Bu bağlamda, kendinden gayrisi ya da başkası hem örnek hem biçim hem de rakip kavramlarıyla, arzu süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Girard, arzuyu anahtar bir kavram olarak kullanarak, “Temelde taklit eder (mimetiktir); örnek aldığı bir arzu doğrultusunda şekillenir ve o örneğin tercih ettiği nesneyi seçer” (Girard 2003, s. 207) şeklinde ifade etmektedir.

Bu kavramsal çerçevede, özne (arzulayan) ile nesne (arzulanan) arasındaki ilişkiyi kuran arzu, her daim kendiliğindendir ve bu durumu basit bir düz çizgi ile temsil edebiliriz. Ancak, “*arzunun doğuşunda üçüncü şahıs her zaman mevcuttur*”, bu da anlatılarda “*dolayımlayıcı*” bir rol üstlenir. Dolayımlayıcı, gizlenmiş bir kışkırtıcı olarak işlev görmek ve öznenin nesnesini başkası tarafından arzulandığı için arzulamasını sağlamaktadır. Arzuyu “*dölleyen*” ve kışkırtan (bir başka deyişle “*dolayımlayan*”) bu üçüncü şahıs, anlatının dinamiklerinde kritik bir yere sahiptir. (Girard 2007, s. 10). Bu bağlamda, özne (arzulayan), nesne (arzulanan) ve dolayımlayıcı kavramları, birbirleriyle mutlak bir bağlılık içinde olan ve birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak değerlendirilmelidir. Girard, dolayımlayıcıyı iki kategoriye ayırmaktadır: “*dışsal dolayım*” ve “*içsel dolayım*.”

Dışsal dolayım terimi, bir öznenin ve bir dolayımlayıcının, aralarındaki mesafeden dolayı, birbirlerinin merkezinde bulunmadığı durumlarda kullanılmaktadır. Bu mesafe, iki olasılık küresi arasında belirli bir ayrılık olduğunda, bu dolayım biçimi devreye girer. Öte yandan, eğer bu iki küre, belirli bir derecede örtüşüyorsa ve özne ile dolayımlayıcı arasında bir bağ kurulabiliyorsa, bu durumda içsel dolayım kavramı söz konusu olacaktır (Girard 2007, s. 29).

Girard (2003, s. 205) tarafından ifade edildiği üzere, şiddet, “*her tür arzunun hem aracı hem nesnesi hem de evrensel öznesi*” olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, taklit eğilimi ve onun doğal sonucu olan taklitçi rekabet, arzunun bir başka arzunun yansıması haline gelmesine neden olmakta ve bu durum kaçınılmaz olarak rekabete yol açmaktadır. Rekabet, arzunun başkalarına yönelik şiddete dönüşmesiyle sonuçlanmaktadır (Girard 2003, s. 239). “Kutsalın asıl merkezini ve gizli ruhunu teşkil eden ‘şiddet’ kavramı, makro düzeyde ‘kurban’ kavramlarıyla bütünleşmekte ve birbirini tamamlayıcı bir ilişki içinde karşımıza çıkmaktadır. Girard’a göre, ‘kurban’, bir günah keçisi işlevi görmektedir. Günah keçisi kavramı, aslında hem kurbanların masumiyetine hem de bu kurbanlar üzerinde gerçekleştirilen toplumsal kutuplaşmaya ve bu kutuplaşmanın kolektif amacına işaret etmektedir. Kurban kavramının bir diğer önemli yanı ise ‘mimesis’ kavramıyla olan ilişkisidir. Mimetik rekabetlerin hâkim olduğu anlatılardaki ilişkiler ağı içinde, kurban mekanizmasının varlığı, bu iki kavram arasındaki bağı somut bir şekilde göstermektedir.” (Girard 2005, s. 190).

Girard’ın “*arzu üçgen modeli*”nin temel amacı, söz konusu kavramlar aracılığıyla anlatılardaki özne (arzulayan), nesne (arzulanan) ve dolayımlayıcı arasındaki ilişkileri analiz etmektir. Bu çerçevede, anlatının çözülme süreçlerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çözülüş sürecinin tespiti, “*doğrudan yazılı kültür ürünü olarak değerlendirilen pek çok eserin ve yaratım süreçlerinin dinamiklerini*” (İlhan 2017, s. 195) anlamamıza ve yorumlamamıza imkân tanır. Ayrıca, anlatının çözülüş sürecini belirlemenin yanı sıra, anlatı içerisindeki “*katlar*” ile anlatı “*çizgisi*” üzerindeki yatay eklemlenmelerin, dolaylı bir şekilde dikey bir eksene nasıl ve ne şekilde yansıdığını saptamak da mümkün olmaktadır (Barthes 2009, s. 107).

2.2. Ferhat ile Şirin Hikayesinde Mimetik Arzu

Yeryüzündeki şiddet döngüsü, tarihsel dönemlerden bağımsız olarak çeşitli bilimsel incelemelerin odağı olmuştur. İnsanların şiddete olan yatkınlığı, bir başka deyişle şiddete eğilimleri, sürekli bir tartışma konusu olarak ele alınır. René Girard, kapsamlı teoremi aracılığıyla bu sorunun kökenine ve içkin doğasına dair açıklamalar sunmaya çalışmaktadır. Girard’a göre, dinler ve kültürler, varlıklarını tesis etmek ve sürdürmek

amacıyla şiddeti örtbas etme ihtiyacı duymaktadır. Bu örtme durumu, ancak mimetik bir perspektiften bakıldığında açığa çıkabilecektir (Girard 2005, s. 131).

Mimetik olgu, Platon ve Aristoteles düşüncesinden bu yana sosyal bilimler ve sanat araştırmalarında önemli bir yer tutmaktadır. René Girard, mimetik olana yönelik olumsuz değerlendirmelere karşı, bu olgunun Bu durumun, bir kurucu unsur olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Girard, mimetik olgunun "sürü" ya da "kullaşma", "tektipleşme" gibi olumsuz potansiyeller taşıdığına dair inancın, kökenini Platon'un düşüncesine dayandırmakta ve Platon'un mimetik olguya bakış açısında önemli bir bileşenin göz ardı edildiğini ileri sürmektedir. Ona göre, "taklit kültürel sorunsalı kesin bir biçimde Platon tarafından tanımlanmıştır." Ancak Girard, Platon'un mimetizme dair perspektifindeki önemli bir öğenin eksik kaldığını düşünmektedir. Girard'ın yaklaşımına göre, insan davranışlarında öğrenilmemiş herhangi bir şey veya çok az şey bulunmaktadır; bu bağlamda her öğrenme süreci taklit sürecine indirgenebilir. Eğer insanlar aniden taklidi sona erdirseydiler, tüm kültürel biçimlerin yok olacağına inanır. Bu nedenle, Girard'a göre taklit, çağdaş dönemde yayılan olumsuz betimlemelere karşın, kültürel biçimlerin temel kurucu unsuru olarak değerlendirilebilir. Girard, mimesisi ne Aristoteles'in olumlu bir taklit anlayışı ne de Platoncu bakış açısında yalnızca yıkıcı bir unsur olarak ele almaz. Bunun yerine, "Ben" ve "Öteki" arasındaki sürekli karşılıklılığı vurgulayan bir mimetik ilişki tanımlamaktadır. Bu karşılıklılığı oluşturan temel unsur ise 'mimetik arzu'dur; yani arzunun mimetik doğasıdır. Bu bağlamda, Girard'ın mimetik arzuyu anlamlandırma biçimi, kültürel dinamiklerin derin bir kavrayışını sunmaktadır (Girard 2013, s. 18- 19).

Girard, 'mimetik arzu' kavramını dünya üzerindeki şiddet döngüsünün temel bir nedeni olarak ele alır. Mimetik arzu, ilkel bir düzeyde işleyen bir 'arzu üçgeni' aracılığıyla ortaya çıkar; bu üçgen, Özne, model ve nesne arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır. Mimetik arzu, bu mekanizma üzerinden şekillenir. Girard'a göre, özne ile nesne arasındaki arzu, öznenin duyduğu arzunun bir model tarafından etkilenmesi yoluyla oluşur. Burada arzu, nesnenin kendi doğasından ya da nesneye duyulan ihtiyaçtan ziyade, nesnenin başka bir birey tarafından arzu edilmesinden kaynaklanır (Girard 2013, s. 206).

Gil Bailie'nin "Violence Unveiled: Humanity at the Crossroads" (Gözler Önüne Serilen Şiddet: Dönüm Noktasındaki İnsanlık) adlı eserinde, şiddet ve onun toplumsal dinamikler üzerindeki etkileri kapsamlı bir biçimde incelenmektedir. Bailie'nin çalışması, Girard'ın teorilerinin pratikte nasıl tezahür ettiğini ve toplumsal ilişkilerde şiddetin nasıl yeniden üretildiğini açıklamaktadır.

Bu sahne, çocuklar arasındaki sosyal etkileşim dinamiklerini ve kıskançlık ile mülkiyet duygusunun gelişimini inceleyen bir durumu betimlemektedir. İlk olarak, küçük bir çocuk kreşte oyuncaklarla dolu bir ortamda yalnız başına oturmaktadır. Dalgın bir şekilde oyuncaklara bakarken, dikkatini çekebilecek bir nesneye yönelme olasılığı oldukça yüksektir. Bu sırada, odaya giren ikinci çocuk, etrafa yayılan oyuncaklar arasında gözüne çarpan nesneleri değerlendirmeye başlar. İlk çocuk tarafından ilgi gösterilen bir oyuncak, ikinci çocuk üzerinde bir merak uyandıracağı öngörülebilir. İkinci çocuk net bir seçim yapma sürecine girdiğinde, tedricen ilk çocuğun ilgisini yitirdiği ve umursamaz bir tutum sergilediği bu oyuncak, aniden anlam kazanır. İkinci çocuk oyuncak için harekete geçtiğinde, ilk çocuk, oyuncak üzerindeki ilgisinin kaybolmayacağını tehdit altında hisseder. "O benim" şeklindeki yoğun ve hiddetli tepki, başlangıçtaki kayıtsızlık halini bir anda ortadan kaldırır. Bu durum, iki çocuk arasında oyuncak üzerindeki arzuların çatışmasına yol açar; mücadele, her birinin beğenilerinin bir tür kanıtı haline gelir. Çatışma sürecinde, anlaşmazlığın çözümüne yönelik öneriler, her iki çocuk tarafından reddedilir, zira her biri sorumluluğu karşısındaki çocukta görmektedir. Bu durum, çocukların sosyal ilişkilerindeki mülkiyet algısının, kıskançlık duygularının ve çatışma çözüm becerilerinin nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir (Bailie 1995, s. 116-117).

Bu durum, temel rekabet arzusu düzeyinin belirlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Her iki taraf, nesneye sahip olabilmek için duyduğu ihtiyacın boyutunu, o nesnenin hayati, vazgeçilmez ve devredilemez niteliklerini vurgulayan varsayımlarını güçlendirecektir. Bu süreç, karşılıklı bir taklit etkisi doğurur; nesneye ilk yönelen birey, taklitçi tarafından engellenme girişiminde bulunulur. Ancak, bu rekabet kısa bir süre içinde, model-özne arasındaki ilişkinin birbirinde erimesine yol açar. Karşılıklı rekabetin doruk noktasına ulaştığı durumlar, şiddet içeren çatışmalara evrilebilir ve burada taraflar birbirlerinin taklitçileri haline gelirler. Girard, bu taklit durumunun özünde arzunun doğasının yattığı sonucuna varır: “*Arzu, esasen taklit edicidir (mimetiktir); örnek aldığı arzuya göre şekillenir ve bu arzu doğrultusunda belirli nesneleri seçer.*” (Girard 2003, s. 206-207).

Rekabet ve çatışmanın doğasına dair belirli bir eşik, bireylerin düşüncelere yönelik taklit arzularının ilk aşamalarında bariz bir şekilde gözlemlenmektedir. Taklit, başlangıçta zararsız bir arzu olarak değerlendirilebilir. Ancak bu taklit, ideallere ve hedeflere yöneldiği anda, bireyler birbirine tehdit veya rakip olarak bakmaya başlayarak rekabet ve şiddeti tetikleyebilir.

Bireylerin temel gereksinimleri karşılandığında, varoluşsal arzuları 'kendisi olmak' ya da 'var olmak' isteği üzerinden şekillenir; bu bağlamda birey, özgün ve benzersiz kimliğini hayata yansıtma arzusundadır. Ancak bu 'var olma' durumu, henüz tam olarak tanımlanmamış bir nesneye yönelirse, birey, bu nesneyi daha tam ve doygun bir 'var olma' sağlayacak kapasitede bir örnek olarak değerlendirmeye başlar. Bu süreçte mimetik arzu, bireyin kendi varoluşunu tehdit altında hissetmesine neden olarak 'örnek/öteki' ile çatışmayı beraberinde getirir. Nihayetinde bu durum, bir prestij mücadelesine dönüşmektedir.

Girard, çatışma dinamikleri ve bunların şiddetle sonuçlanan çıkarımları üzerine yaptığı açıklamalarda bu süreci detaylandırmakta ve rekabetin doğasını anlamak için bu mimetik arzunun önemini vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Bireysel kimlikler arasındaki etkileşimlerin yalnızca bireysel hırsları etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal yapılar üzerinde de önemli sonuçlar doğurduğu söylenebilir. Rekabetin yoğunlaşmasıyla birlikte, rakipler bu rekabetin kaynaklarını unutmaya eğilim gösterdiğinde, aralarındaki etkileşim artış gösterir.

Rekabet, dışsal hesaplamalardan sıyrıldıkça, saf bir biçimde katıksız rekabet veya itibar rekabetine dönüşür. Her birey, diğerleri için hem hayranlık duyulan hem de nefret edilen bir model olarak, kendilerini aşmak ve aynı zamanda taklit etmek amacıyla birer engel teşkil eder. Bu süreç, bireylerin ve toplumsal yapıların dinamikleri üzerinde derin etkiler meydana getirir (Girard 2018, s. 43).

Model, nesnenin sahip olduğu anlamın değiştiği ve değer kazandığı bir süreci ortaya koymaktadır. Engel hâline gelinmesi durumunda, birey nesneden uzaklaşırken aynı zamanda nesne, gerçekte sahipsiz olmasına rağmen, dışsal bir değer kazanmaktadır. Bu değer, dolayım aracısının itibarının nesneye yansmasıyla oluşmaktadır. Girard’a göre, “*arzu üçgen, nesnesinin yüzünü değiştiren arzudur,*” ifadesi, nesnenin kazandığı değer sayesinde genel bir arzulanma durumuna girdiğini açıklamaktadır. Bu olgu, rekabetin doğurduğu arzunun yarattığı bir yanılsamayı beraberinde getirir; yani temel motivasyon artık nesneye sahip olma arzusundan çok, rakibin alt edilmesi ekseninde şekillenir. Bu alt etme süreci sonrasında elde edilmesi beklenen kazanımlar, birey için daha büyük bir öneme sahip hale gelir. Nesneye sahip olma arzusunu tetikleyen ‘öteki’ bu süreçte, arzu nesnesine sahip olma imkânı veya bu doğrultudaki girişimleri ile özneyi benzeri bir arzu ile donatır. ‘Öteki/model’, karşısına çıkan yeni bir rakip ile birlikte farklı bir motivasyon yaşar; bu durumda, nesne/hedef’e yönelik bir tehdit algılaması devreye girer. Nesneye sahip olamama korkusu, arzusunu daha da güçlendirir ve rekabet koşullarında ‘mimetik arzu’ ile özdeşleşir. Girard’a göre bu döngü, bir “*arzu üçgeni*” meydana getirir; ikizkenar bir üçgen formatında tasarlanabilir. Dolayımlayıcının ve öznenin birbirine yaklaşmasıyla birlikte arzu artar: “*Kutsal nesne erişilebilir bir konuma gelmiştir; özne ile bu nesne arasındaki*

görünür engel yalnızca dolayım aracısıdır. Dolayımlayıcı yaklaştıkça, eylem daha da tutkulu bir nitelik kazanmaktadır.” Girard, bu yakınlaşmanın sonucunda ortaya çıkan şiddetli rekabet ortamının, cinayetle sonuçlanabilecek şiddet olaylarına zemin hazırlayabileceğini öne sürer (Girard 2013, s. 83).

Girard'a göre, mimetik arzu, özdeşleşme, nesne seçimi ve rekabet kavramlarıyla ayrılmaz bir şekilde ilişkilidir. Özdeşleşme, öncelikle bir model veya “öteki” ile kurulan benzerlik yoluyla başlar; bu özdeşleşme sonucunda modelin yöneldiği nesneye yönelik bir ilgi ve talep ortaya çıkar. Bu süreç, karşılıklı rekabeti tetikleyen “*mimetik arzu*” ile sonuçlanır. İlk yanılsama nesne üzerindeki rekabetten kaynaklanırken; bu rekabet, zamanla bir kartopu etkisi yaratır. Nesnenin kazandığı sanal prestij ya da biriciklik, ona yönelik daha fazla talep oluşturur. Bu artan talepler, zamanla toplumsal düzeyde bir tehdit unsuru haline gelir. Rekabetin çözümsüzlüğü, taraflar arasında şiddetin ortaya çıkmasına neden olur. Her birey, diğerini hedeflerine ulaşma konusunda bir engel ya da haksızlık olarak görmeye başlar. Bu durum, intikam döngüsünü besleyen bir şiddet sarmalını doğurur. İntikam arzusu, karşılıklı bir korku üzerine inşa edilir; örneğin, “*öteki*” beni dışlayabilir mi? Sonuç olarak, bu durum araçlar üzerinde çifte bir rol yaratır. Aracı, hem nesneyi işaret eden “*kutsal*” bir model hem de nesneye ulaşmayı engelleyen “*kötü*” bir engel konumundadır. Bu iki rol, mimetik arzunun dinamiklerini karmaşılaştırırken, toplumsal ilişkilerde şiddetin ve rekabetin doğasını da şekillendirir (Girard 2013, s. 80).

Karşılıklı şiddet, toplumsal farklılıkların yok olmasına ve toplumun şiddetin tehditkâr bulaşıcı etkisine karşı savunmasız kalmasına yol açmaktadır. Bu tekdüzeleşme durumu, yıkıcı bir şiddet döngüsü yaratmaktadır. Kartopu etkisi ile her geçen gün artan rekabet, günah keçisi figürünün ortaya çıkmasını zorunlu kılmakta; aksi takdirde şiddet, önü alınamaz bir yok oluş sürecine neden olmaktadır. Şiddetle kaosa sürüklenen topluluk, sorumlusunu belirleyerek bir kurban seçer; bu durum, bunalımın sonunu işaret eder. Toplulukları yıkıma götüren şiddeti doğuran rekabet ve çatışma hâli, insanların üzerinde bir lanet gibi varlık gösterir. Burada söz konusu olan metafizik sıçrama, temelinde 'mimetik arzu'nun yarattığı rekabet ve sonuç olarak ortaya çıkan karşılıklı şiddetin, oybirliğine dayalı şiddet ile son bulması veya durdurulmasıdır. Bu noktada oybirliğine dayalı şiddet üzerinde durmak önemlidir. Yıkıcı hâle gelen karşılıklı şiddet mekanizması, ancak bir suçlu bulunması ve bu suçlunun kurban edilmesi veya sürgün edilmesi yoluyla oluşan oybirliği ile noktalanmaktadır. Bu mekanizma, şiddetin bir günah keçisine atfedilerek toplumun veya topluluğun şiddetten arındırılması amacını gütmektedir. Bu durumda şiddet, yıkıcı olmaktan ziyade yapılandırıcı bir neden haline gelmektedir. Dolayısıyla, bu tür şiddet 'oybirliğine dayalı şiddet' veya 'kurucu şiddet' olarak adlandırılmaktadır. Burada söz konusu olan şiddet, koruyucu bir mekanizma olarak görülmektedir (Girard 2013, s. 110-123).

Girard'ın teoremi, bir arada olamaz denilen kavramları yan yana getirme yeteneğini sergilemektedir. Şiddet, modern düşüncenin tek boyutlu bakış açısının ötesine geçerek, iki yönlü bir anlayışa dönüştürülmektedir. Bu bağlamda, şiddetin patlak verme potansiyeli, hem yıkıcı ve kaotik bir doğaya sahip olması hem de kurucu ve düzenleyici işlevler üstlenmesi açısından ele alınmaktadır. Girard, “*suçlu ve yasadışı bir şiddetin içkinliği karşısında, kutsal, yasal ve meşru şiddetin etkili aşkınlığı*”nı vurgulamaktadır. Bu aşkınlık, onun mitolojik, ritüel ve dini yansımalarıyla ilişkilidir. Girard'a göre, sisteme önleyici ve tedavi edici bir işlev kazandırmak, intikamın sürekliliğinin ortadan kaldırılması için bir aşkınlık gerektirir; bu sayede intikamın kısır döngüsü oluşmaz. Temel mekanizmanın unutulması ve mitolojik-ritüel bir düzenin inşa edilmesi, bireyin doğasından kaynaklanan şiddet düzenini gizleyen kutsallaştırma sürecinin bir parçasıdır. Ancak bu bilinçsizlik, Topluluklar ve topluluklar, şiddetin önlenmesine yönelik önemli bir fren işlevi üstlenmektedir (Girard 2003, s. 193-227).

Bu aşamada karşımıza çıkan ikilem, günümüzde teolojik bağlamda incelenen ve metafizik tartışmalar olarak değerlendirilen dini ve ritüel anlayışların varoluşsal kökenine dair bir meselenin ortaya çıkmasıdır. René

Girard'ın düşüncelerinde, şiddetin önleyici bir işlev görebilmesi için uygulanan kurban mekanizmasının taşıdığı aşkınlık, birçok modern araştırmacı tarafından ihmal edilen bir önermeye dayanmaktadır. Girard'a göre, kutsal ve şiddet yan yana varoluşlarını sürdürmekte ve aynı amaca hizmet etmektedirler. Girard'ın "mimetik arzu" kavramı, şiddetin ortaya çıkmasında çoğulcu ve konsensüs temelli bir tetikleyici işlevi üstlenmektedir. Bu süreç, kutsal olanın ve şiddetin çözümüne yönelik mekanizmanın açığa çıkmasına yol açmaktadır. İntikam döngüsünün sona ermesi, kurban krizinin çözülmesi ile mümkün olmaktadır. Bu çözüm, yalnızca bir aşkınlaştırma veya yansıtma işlemi aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Kurban olarak seçilen bir köle veya hayvan, intikam kısır döngüsünün kırılmasına katkıda bulunmakta ve şiddetin aşkın bir varlık ya da varsayımın ürünü olduğunun kabul edilmesine imkân tanımakta, böylece toplumsal alandan dışlanmasına olanak sağlamaktadır. İkame kurban olarak tanımlanan bu mekanizma, günümüzde günahı değil, bireyler arasında gelişen düşmanlıkları içeren bir yapı sunmaktadır. (Girard 2003, s. 139-142).

Rene Girard, arzu ile imgelemin doğası üzerine yaptığı derinlemesine incelemelerle, bu mekanizmanın çağdaş bilimsel araştırmalarda yeterince yansıtılmadığını, ancak Sophokles ve Shakespeare gibi büyük yazarların eserlerinde sezgisel olarak teşhis edildiğini öne sürmektedir. 2013 yılında yayımlanan "*Romantik Yalan ve Romansal Hakikat*" adlı eserinde, farklı romanlarda bu ilişkiye dair izleri takip etmektedir. Girard, 'romantik yalan' kavramıyla arzunun doğal ve özerk bir özneye sahip olduğu inancını eleştirirken, romantik yazarların imgelemin "*kendi kendini döyledik*" şeklindeki görüşünü bir yanılsama olarak değerlendirir. Bunun karşısında durarak, 'romansal hakikat' düşüncesini geliştirmektedir Girard 2013, s. 55).

2.3. "Ferhat ile Şirin" Hikâyesinde Arzu Üçgen Modeli

"Ferhat ile Şirin", Türk edebiyatının en bilinen ve en çok sevilen aşk hikâyelerinden biridir. Bu hikâyeye, aşkın, özlemin ve fedakarlığın sembolü olan Ferhat ve Şirin'in trajik öyküsünü anlatır. Hikâyeye, sadece bir aşk hikâyesi olmanın ötesinde, insan ilişkileri, toplumsal normlar ve bireysel arzular üzerine derinlemesine düşünmeyi teşvik eden bir yapı sunar. Bu bağlamda, Arzu üçgen modeli, Ferhat ile Şirin hikayesinin dinamiklerini analiz etmek adına önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Arzu Üçgen Modeli Nedir?

Arzu üçgen modeli, Fransız filozof ve sosyolog René Girard tarafından geliştirilmiştir. Bu model, bireylerin arzularının nasıl şekillendiğini ve birbirleriyle olan etkileşimlerini açıklamak için kullanılır. Modelin temelinde, bireylerin arzularının doğrudan değil, dolaylı olarak başkalarının arzularına bağlı olduğu fikri yatar. Arzu üçgen modelinin temel bileşenleri şunlardır:

1. *Arzulayan Özne (A)*: İstenilen nesneye ulaşmaya çalışan birey.
2. *Arzulanan Nesne (O)*: Arzulanan şey; bu, bir kişi, nesne veya durum olabilir.
3. *Arzulayan Diğer (B)*: Arzulayan öznenin arzusunu etkileyen veya onunla rekabet eden başka bir birey.

Bu model, bireylerin arzularının nasıl biçimlendiğini ve karşılıklı etkileşimlerin nasıl çatışmalara yol açabileceğini anlamak için kullanılır.

Ferhat ile Şirin Hikâyesinde Arzu Üçgen Modelinin Uygulanması

Ferhat ile Şirin hikâyesinde arzu üçgen modelinin dinamikleri oldukça belirgindir. Hikâyede aşağıdaki karakterler bu modelin bileşenleri olarak değerlendirilebilir:

1. *Ferhat (Arzulayan Özne)*: Ferhat, Şirin'e âşık olan genç bir delikanlıdır. Onun için Şirin, ulaşılması gereken bir ideal ve aşkın sembolüdür. Ferhat'ın arzusu, Şirin'i kazanmak ve onunla bir hayat sürmektir.

2. *Şirin (Arzulanan Nesne)*: Şirin, güzelliği ve zarafetiyle Ferhat'ın hayallerini süsleyen bir figürdür. Onun varlığı, Ferhat'ın hayatında anlam bulmasını sağlar. Ancak Şirin'in de kendi istekleri ve arzuları vardır; bu durum hikâyenin karmaşıklığını artırır.

3. *Hüsrev (Arzulayan Diğer)*: Hüsrev, Şirin'in kalbini kazanmak isteyen başka bir karakterdir. Ferhat'ın arzusunu doğrudan etkileyen ve onunla rekabet eden bir figür olarak öne çıkar. Hüsrev'in varlığı, Ferhat'ın arzusunu daha da güçlendirirken aynı zamanda çatışma yaratır.

Arzuların Çatışması ve Sonuçları

Ferhat ile Şirin hikâyesinde arzuların çatışması, bireysel ve toplumsal düzeyde derin etkiler yaratır. Bu çatışmalar, karakterlerin yaşamlarını şekillendirirken, aynı zamanda toplumdaki değerlerin ve ilişkilerin de sorgulanmasına yol açar. Ferhat'ın Şirin'e olan aşkı, onun için her şeyden vazgeçmesini gerektirir. Bu durum, onun cesaretini ve fedakarlığını simgelerken, aynı zamanda tutkuların insanı nasıl yönlendirdiğini de gösterir. Ferhat'ın Hüsrev ile olan rekabeti, arzu nesnesinin peşinde koşarken yaşadığı içsel çatışmaları ortaya koyar.

Hüsrev'in de Şirin'i elde etme isteği, hikâyede bir diğer çatışma boyutunu oluşturur. Bu durum hem Ferhat hem de Hüsrev için kıskançlık ve düşmanlık gibi duyguları tetikler. İki karakter arasındaki bu çekişme, hikâyenin dramatik yapısını güçlendirir ve okuyucunun ilgisini çeker.

“Ferhat ile Şirin” hikâyesi, arzu üçgen modelinin dinamiklerini barındıran zengin bir anlatı sunar. Ferhat'ın Şirin'e olan aşkı, Hüsrev ile olan rekabeti ve bu süreçte yaşanan içsel çatışmalar, hikâyenin derinliğini artırır. Arzu üçgen modeli, bu ilişkilerin karmaşıklığını anlamamıza yardımcı olurken, aynı zamanda insan doğasının evrensel temalarını da gün yüzüne çıkarır.

Dolayısıyla, “Ferhat ile Şirin” hikâyesi sadece bir aşk öyküsü değil; aynı zamanda arzuların çatışması, insan ilişkileri ve toplumsal normlar üzerine derin bir inceleme sunmaktadır. Arzu üçgen modeli aracılığıyla bu dinamiklerin anlaşılması, hikâyenin evrenselliğini ve geçerliliğini daha iyi kavramamıza olanak tanır.

3. Sonuç

Ferhat ile Şirin, Rene Girard'ın arzu üçgeni teorisi bağlamında incelendiğinde, bireysel arzunun sosyal dinamiklerle nasıl iç içe geçtiğini ve toplumsal rekabetin bireysel tutkuları nasıl şekillendirdiğini gözler önüne serer. Girard'ın teorisine göre, insan arzusu, kendiliğinden ortaya çıkan özgün bir arzu olmaktan çok, başka bireylerin arzusuna duyulan bir imrenme sonucunda şekillenir. Bu bağlamda, Ferhat'ın Şirin'e duyduğu arzu, yalnızca ona duyulan saf bir sevginin sonucu değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel kodlarla da beslenmenin bir ürünüdür.

Ferhat'ın Şirin'e olan ilgisi, yalnızca bireysel bir tercih olarak değil, aynı zamanda onu çevreleyen sosyal yapının ürettiği değerlendirme mekanizmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Arzu üçgeni modelinde özne, arzunun nesnesini doğrudan değil, bir aracının aracılığıyla algılar. Ferhat'ın Şirin'i arzulaması da sadece onun fiziksel varlığına veya kişisel özelliklerine değil, onu değerli kılan toplumsal inşaya ve bu inşanın yüklediği anlamlara dayanır.

Bu çerçevede Ferhat'ın Şirin'e duyduğu tutku, sadece bireysel bir his değil, aynı zamanda sosyal bir rekabetin ve baskının ürünü olarak şekillenir. Ferhat'ın Şirin'e kavuşma sürecinde karşılaştığı engeller, Girard'ın teorisindeki rekabet ve taklit mekanizmalarıyla açıklanabilir. Ferhat, Şirin'i elde etmek için toplumsal normlara meydan okuduğu ve fiziksel olarak aşkına ulaşmak için fedakarlıkta bulunduğu oranda hem kendisi hem de toplum için bir kriz yaratmaktadır.

Girard'ın bakış açısından hareketle, Ferhat'ın dağları delmesi, sadece bir fedakârlık eylemi olarak değil, aynı zamanda mimetik rekabetin bir dönüşümü olarak da okunabilir. Toplumsal yapının belirlediği engeller, Ferhat'ın arzusunu daha da yoğunlaştırır ve sonunda onu bir trajediye sürükler. Bu bağlamda, Şirin'in ulaşılmazlığı, onun arzu nesnesi olarak cazibesini arttıran temel unsurlardan biridir.

Sonuç olarak, Ferhat ile Şirin efsanesi, yalnızca bireysel bir aşk hikayesi değil, aynı zamanda insan arzusunun, toplumsal yapılar ve rekabet mekanizmalarıyla nasıl şekillendiğini ortaya koyan çok katmanlı bir anlatıdır. Girard'ın arzu üçgeni teorisi, bu efsanenin temel dinamiklerini anlamamıza yardımcı olurken, bireysel arzusunun sosyal ve kültürel kodlar tarafından nasıl belirlendiğini ve nihayetinde trajik bir sona nasıl sürüklenebileceğini de göstermektedir. Bu çerçevede, Ferhat'ın öyküsü, aşkın ve arzusun, bireyleri ve toplumları şekillendiren karmaşık doğasını anlamak için derinlemesine bir okuma sunmaktadır.

Çıkar Çatışması ve Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmişlerdir. Katkı oranı dağılımı şu şekildedir: Birinci yazar, %100 oranında katkı sağlamıştır.

Kaynakça

- Afzalov, M. (1950). *Farhod va Shirin Dostonining Halq Varyanti*. (Doktora Tezi). Taşkent: A.S. Puşkin Dil ve Edebiyat Enstitüsü.
- Aktulum, K. (2013). *Folklor ve Metinlerarasılık, Çizgi Kitabevi*, Konya.
- Bailie, G. (1995). *Violence Unveiled: Humanity At The Crossroads*. New York: Crossroad.
- Barthes, R. (2009). *Göstergebilimsel Serüven*. (çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Boratav, P. N. (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2008), *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yay., Ankara.
- Fleming, C. (2014). Mimesis, Violence, and the Sacred: An Overview of the Thought of Rene Girard. S.Cowdell, C. Fleming, J. Hodge (Ed.), *Violence, Desire, And The Sacred* (s. 1-13). Broadway/Bedford: Bloomsbury.
- Girard, R. (1991). *Theatre of Envy: William Shakespeare*. Indiana: St. Augustine's.
- Girard, R. (2005). *Günah Keçisi* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Kanat Kitap.
- Girard, R. (2013). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat: Edebi Yapıda Ben ve Öteki* (Çev. A. E. İldem). İstanbul: Metis.
- Girard, R. (2018). *Dünyanın Kuruluşundan Beri Gizli Kalmış Sırlar* (Çev. A. Berkay). İstanbul: Alfa.
- Girard, R. (2003). *Şiddet ve Kutsal*. (çev. Necmiye Alpay). İstanbul: Kanat Kitap.
- Girard, R. (2005). *Günah Keçisi*. (çev. Işık Ergüden). İstanbul: Kanat Kitap.
- Girard, R. (2007). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat: Edebi Yapıda Ben ve Öteki*. (çev. Arzu Etensel İldem). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gökalp-Alpaslan, G. (2009). Metinlerarası İlişkiler Işığında Cemal Süreyya Şiirinin Bileşenleri. *Turkish Studies*, 4/1-I, 435-463.

- Güngör, B. (2018). Arzulayan ile Arzulanan Arasında: Faruk Nafiz Çamlıbel'in Aşk Temalı Şiirlerinde Arzu Modeli. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 19(19), 89-100.
- İlhan, M. E. (2021). Yedi Düvelden Yedi Başa Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürdüğü Boyda Mimetik Arzu. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 27(105), 15-27.
- Köprülü, F. (1989). *Edebiyat Araştırmaları 1. İstanbul: Ötüken Neşriyat*.
- Mallayev, N. M. (1950). *O'zbek Adabiyoti Tarixi. Taşkent: Oqituvchi Nashriyoti*.
- Mallayev, N. M. (1974). *Alisher Navoiy va Xalq İcodiyati. Taşkent: Adabiyot va San'at Nashriyoti*.
- Timurtaş, F. K. (1959). Türk Edebiyatında Hüsrev ü Şirin ve Ferhad ü Şirin Hikayesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi TDE Dergisi*, 9(12), 65-88.
- Yılar, Ö. (2014). *Halk Hikâyesi Olarak Ferhat ile Şirin*. Ankara: Pegem Akademi.